

Mindig különös érdeklődéssel veszem kézbe azokat a könyveket, tanulmányokat, amelyek már címükkel is jelzik: a magyar névrendszernek egyik részlegéről átfogó képet kívánnak adni. Így volt ez Kovács Zita „kék füzetével” is. Meg arra is kíváncsi voltam, mire jut egy harmadéves egyetemi hallgató a névtannak e meglehetősen elhanyagolt területén. Már előjáróban megjegyezhetem: a névtanusként való bemutatkozás (is)¹ jól sikerült.

A feldolgozás forrását egy bútorkatalógus adta, amely 15 magyar bútorgyár közel 200 termékét mutatja be névvel együtt. Természetesen a vizsgálat anyagát lehetett volna bővíteni más füzetek, leírások felhasználásával, de az a kép, ami a jelen munka által a szemünk elé tárul, aligha változott volna lényegesen.

Milyen vonások jellemzik tehát napjaink bútornévadását? „A legtöbb név a tulajdonnevekhez tartozik, ez teszi ki a bútornevek majdnem 68 százalékát” -- írja a szerző (6). A mondat első részéhez én nyomban hozzáfűzném: eredet szempontjából. Ugyanis a szófajtság szempontja két oldalról merülhet fel. Egyrészt az egész bútornévi kategóriát kell minősítenünk. A bútornevek az áru- és márkanévek osztályába tartoznak, amelyek tulajdonnévi jellegéről vitatkoztak a nyelvészek, „Ha azonban elismerjük, hogy az árunév denotátuma nem az egyedi termék, hanem a gyártmány mint egyedi szellemi alkotás, nincs akadálya, hogy besoroljuk a tulajdonnevek közé”. (J. SOLTÉSZ, A tulajdonnév funkciója és jelentése. Bp., 1979. 103.) Tehát minden bútornév tulajdonnév. (Ha jól értelmezem a tanulmány egészét, Kovács Zita is ezen a véleményen van.) Másrészt viszont nagyon helyes és kézenfekvő dolog azt keresni, milyen volt a névadásra szolgáló szavak eredeti² szófaja. Ha az eredeti szófaji, ill. jelentésbeli tartalmat a tulajdonnévi fölé helyezzük, tévútra juthatunk. Pl. (kérdőző módszerrel:) Milyen? „a Csinos asztal valóban tetszetős” (20) -- de a Bársonyos nevű szekrény sor tudomásom szerint nem bársonyos. A szerző ügyesen kikerüli ezt a csapdát, hiszen az idézett helyen nem a szófajtság kérdéseit, hanem a névmotivációt boncolgatja, de néhány termi-

¹Nyelvművelő írásait l. a Köznevelésben.

²Néven belüli autonóm szófajtságot is el tudok képzelni, pl. egy cím esetében, de ekkor a nevesült alakulatnak szerkezetnek kell lennie. A névvé válás a szerkezeten belüli viszonyokat érintetlenül hagyja.

nológiai megoldása elgondolkodtatja az olvasót. A fentiek miatt például „a melléknév szófajú nevek csoportja” (6) helyett magam a melléknévi eredetű, esetleg melléknévet tartalmazó bútornevekről beszélnék. Mindenesetre ezt a kérdést nyitva hagyva a névtanosoknak további megvitatásra javaslom.

A tulajdonnévi eredetű bútornevek kategóriájában személy- és helynévi eredetűeket találunk. A személynév eredetűeknél szembetűnő a női nevek -- pl. Júlia, Andrea, Iímea, Regina stb. -- magas aránya (37,3 %) a férfinevekével szemben (7,25 %). Ennek a szerző szerint is több oka lehet. Távlatabbról talán összefüggésbe hozható a nőknek a családban elfoglalt központi helyével, illetve közelebbről a reklámozás mai gyakorlatával, amely a nőknek kiemelt szerepet szán, továbbá névhangulati kérdésekkel.

A névhangulatnak szerintem elsőrendű jelentősége van a bútornévadásban. A jó hangzás, a kellemes asszociációk nagyban hozzájárulhatnak ahhoz, hogy a vásárló figyelme, szimpátiája a bútor felé irányuljon. (E névadási szempont minden csoportot átható jelenléte egyik oka is lehet a több helyen kárhozottatott névválasztási logikátlanságnak.) A „ritkább, szokatlanabb neveknek nagyobb varázsuk van, mint a mindennapi életben is használt gyakori keresztneveknek; valószínűleg ezért választják őket /bútornévként/” (8). Ilyen például a Polette, Glória, Ivett, illetve Tudor, Rocco, Freddy. Az idegen hangzásúak mellett jelen vannak a „magyarosak” is: Emese, Enikő, Eszter; Dávid, Szabolcs, Árpád. -- Az ókori, mitológiai nevek a hozzájuk kapcsolódó gazdag asszociációs kör révén igen kedveltek. Többnyire tekintélyt, előkelőséget sugároznak: Szirén, Atlasz, Apolló, Adonisz, Herkules; Faun, Kupidó, Vénusz; Sába, Salome, Izisz, Glória, Izolda, Főnix; stb. Persze a legelőkelőbb név sem tesz széppé egy rosszul sikerült bútort. Ilyenkor a szolidabb név kevésbé zavaró. A névadás tehát önkritikát, mértékleteséget is kíván. Az utólagos kritika -- akár a vevőtől, akár egy nyelvésztől származik -- mindig fájdalmasabb. Kovács Zita bátran bírálja a rossz névválasztásokat, és nem rejti véka alá véleményét magukról a termékekről sem (l. pl. 11--2). De ugyanott bőven sorol helyes, követendő példákat is.

Itt a személynévi eredetű bútorneveknél esik szó először a bútor és a neve közti kapcsolatról: „Az utónevek és a bútorok kapcsolatát mélyebben vizsgálni felesleges, ... hiszen logikai kapcsolat nélkül neveznek egy szekrényt Freddynek vagy Variantnak, egy ülőgarnitúrát Fatimennek vagy Darlingnek, egy széket Veronának vagy Pingvinnek, összefüggés tehát nincs a tárgy és elnevezése között” (10). A logikai kapcsolat hiányával egyetértek, de ha az egész bútornévadásra gondolok (minthogy az előbbi példák is ezt sugallják),

jobbnak tartom a néhány lappal később megfogalmazott kevésbé kategorikus megállapítást: „bútor és neve között laza kapcsolat van, igen gyakran egyáltalán nincs összefüggés” (13).

Míg a személynévi eredetű bútorneveknél a név és a tárgy közötti kapcsolat kimerül ilyesféle viszonyokban, mint elegánsabb bútornak elegánsabb név, gyermekbútornak becenév (pl. Iibi, Évi, Timi, Kata stb., l. 24), addig a helynévi eredetűeknél a motiváció többnyire „logikus”. „A legtöbb bútorgyár igyekszik valamelyik termékének olyan nevet adni, mely megegyezik a bútorgyár környékén található valamely település, folyó nevével stb.” (13.) Ilyenek például a következők: Szeged, Szalka, Kanizsa, Agria, Tihany, Somló, Bakony, Alföld, Szatmár, Hajdúság. Két folyónévi eredetű van: Tisza, Körös, Az utóbbi Körösnek írva mind az adattárban, mint az értekezésben. Ezt kétféleképpen magyarázhatjuk: vagy a katalógus szerkesztői hibáztak a helyesírásban, vagy az első ő tudatosan hosszú, és nem folyónévről, hanem (egyszerűsített) városnévről van szó (mint pl. Mátészalka helyett Szalka, itt Kis- vagy Nagykörös helyett Körös). -- Idegen helynevek is bekerültek a magyar bútornévadásba, de ezek motivációja többnyire homályban marad: Málta, Borneó, Párizs, Ravenna, Verona stb. Szerintem itt ismét a névhangulati tényezők kerülnek előtérbe. A szerző egyéb okokat is megpróbál feltárni. Ez a rész a tanulmány legszebb fejezetei közé tartozik. (Itt jegyzem meg: nem tudom, a Sirokkó és Passzát bútornév miért a helynévi eredetűeknél került szóba.)

A tulajdonnévi eredetűek után a köznévek csoportja következik. A 38 köznévből 36 egyedi név: Mozaik, Dallam, Szultán, Mustang, Tulipán, Menü stb. Itt lenne a legnagyobb tér a motivált, logikus, rendszeres névadásra. Sajnos a jó példák ellenére sok a kifogásolnivaló. Kovács Zita vérbeli nyelv-művelő módjára veszi bonckés alá a beteg neveket. Egyszer a szürke, fantáziátlan (Tér, Fürdőszoba, Előszoba), máskor a nagyzólvó vagy idegenszerű (Mustang, Fesztivál, Horizont) vagy a logikátlan névadást³ (Pillangó, Pingvin, Tulipán, Magnólia) marasztalja el. Megállapításaival, javaslataival egyetérthetünk. (Pl. lehetnének a bútornevek között is tudatosan formált homogén névbokrok: virágnevek, lepkenek, anyagnevek stb.)

„Egyéb nevek” (20) fejezetcímmel foglalta össze a szerző az előzőekbe be nem sorolható, kis egyedszámmal képviselt típusokat. Pl. melléknevek:

³Nem ismervén a szóban forgó bútor-katalógust, nem tudom megállapítani, hogy a Lepke asztal névadása valóban illogikus-e, de a magam részéről elképzelhetőnek tartom, hogy azért kapta e nevet, mert „összecsukható, illetve kinyitható” (18), mint a lepke szárnya.

Csini, Kombi, számok (olykor betűvel kombinálva): 100, 215, A-77, illetve meg nem honosodott idegen szavak: Darling, Tandem. A Dalida, Borodin, Jágó, Gilda valóban különleges nevek, mégis helyet kaphattak volna a személynévi kategóriában -- külön alcsoportként. (A jelen megoldás is elfogadható, de jó lett volna egy utaló mondat a megfelelő helyen.) A Bársonyos tényleg kissé szokatlan név egy szekréynysornak. Lehet azonban, hogy helynévi eredetű. Van ilyen község, vízfolyás, sőt táj is.

Az összefoglalás és az adattár előtt még három rövidke fejezet foglalkozik a nevek és gyárak kapcsolatával, a gyermekbútorokkal és a nevek helyesírásával. Kiderül többek között az, mik a homonimia helyes és kerülendő esetei, mely bútorgyárak kedvelik leginkább a magyar helynévi, illetve mitológiai vagy éppen férfinévi eredetű bútorneveket saját gyakorlatukban. (Érdekes lenne tudni, hogyan születnek a bútornevek, kitől származnak, kiknek van beleszólása a végleges változat meghatározásába.) A helyesírásban legtöbb gond az idegen eredetű nevekkal van.

Tömör, gondolatgazdag, igényesen megfogalmazott és megszerkesztett dolgozatot ajánlhatok -- ezúttal nemcsak a nyelvészeknek, hanem az áru- és márkanevekkal foglalkozó szakemberek figyelmébe is.

JUHÁSZ DEZSŐ